

Årsta havsbad

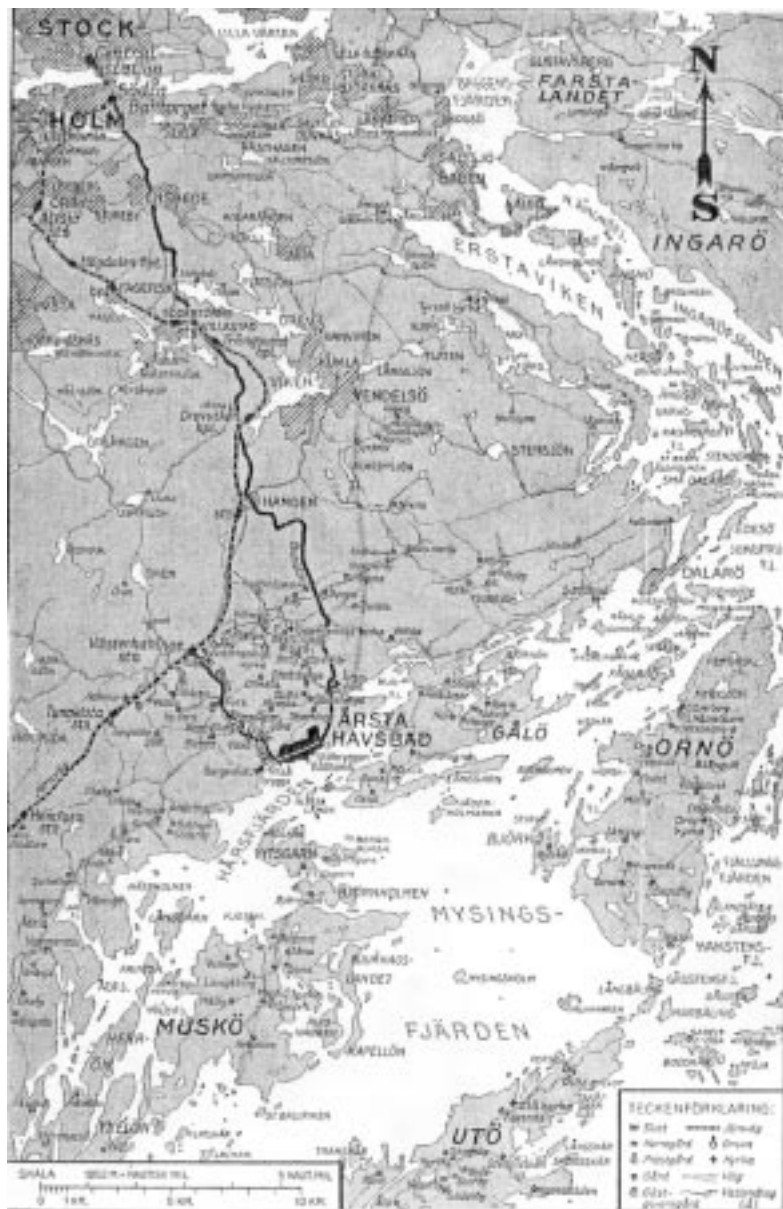

Kulturhistorisk värdering och förslag till skydd för bebyggelsen i Årsta havsbad,
Haninge kommun

Rapport 2001:19

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

”Klart är dock att sportstugorna i Årsta havsbad med sina små trädgårdar omringade av gröna staket är en utrotningshotad företeelse som de boende och myndigheterna behöver lära sig mer om för att de gamla miljöerna inte helt ska försvinna.” Ur Kustplan 2001.

Rapport 2001:19

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176, 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6

Omslag: Omslagsbild från skriften Årsta Havsbad – sommarparadiset, HSB

Inledning

Stockholms läns museum har av Haninge kommun, Samhällsbyggnad, fått i uppdrag att utföra en kulturhistorisk värdering och förslag till skydd för bebyggelsen i Årsta Havsbad.

Enligt beställningen skall arbetet baseras på rapporten "Årsta Havsbad, dokumentation och inventering av en socialhistoriskt intressant kulturmiljö" som studenter vid kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet arbetat fram.

Rapporten beskriver kulturmiljövårdens intressen, den historiska bakgrunden och områdets karaktär.

Därefter görs en värdering av helhetsmiljön. I sista kapitlet presenteras rekommendationer och förslag till skydd för miljön och bebyggelsen i Årsta havsbad.

Arbetet har utförts under hösten år 2001 av antikvarie Lisa Sundström under handledning av Gunilla Nilsson.

Innehåll

Inledning	3
Årsta havsbad – en kulturmiljö	5
Bakgrund	5
Syfte	5
Kulturmiljövårdens intressen	6
Historisk bakgrund	9
Planering och sociala strävanden	9
Lokalisering	9
Tomter	10
Stugtyper	11
Gemensamma anläggningar	17
Företag	18
Campingstugor	18
Hotell- och restauranganläggning	20
Områdets karaktär	21
Tomtstorlek och bebyggelsens placering på tomten	21
Staket och grindar	23
Vägskyltar	26
Vägar/stigar/vägbeläggning	27
Dassgångar/dasstomter	28
Stugorna	30
Fasadmaterial och färgsättning	32
Grund	33
Fönster- och dörrsnickerier	36
Takmaterial	39
Skorsten	40
Interiör	41
Kulturrehistorisk värdering	43
Rekommendationer/förslag till skydd för miljön och bebyggelsen i Årsta havsbad	44
Information	46
Källor	47
Bilagor	
Bilaga 1	48
Bilaga 2	49
Bilaga 3	50

Årsta havsbad – en kulturmiljö

Bakgrund

Årsta havsbad är utpekad som ”utredningsområde” i kommunens kulturmiljö-program från 1983.

Enligt Kustplan, som var på samråd sommaren 2000, skall området ”inventeras, dokumenteras och bättre värderas för den socialhistoriska kulturmiljö Årsta Havsbad utgör”.

Studenter vid kulturgeografiska institutionen vid Stockholms Universitet har under våren 2001 inventerat alla stugor i området och hittat 74 stycken stugor som de anser vara i stort sett oförändrat skick. Ungefär hälften av alla stugorna är enligt deras inventering i originalskick eller mindre förändrade. Studenterna har också urskiljt fyra mer sammanhållna områden som de anser ha karaktären av det ursprungliga Årsta havsbad.

Syfte

Syftet med uppdraget är att göra en kulturhistorisk värdering samt föreslå skydd och rekommendationer för helhetsmiljön och de stugor/grupper av stugor som enligt inventeringen är bäst bevarade.

Kulturmiljövårdens intressen

Nedan redovisas kulturmiljövårdens intressen i Årsta havsbad i olika dokument.

Stockholmsregionens Kulturhistoriska miljöer, 1991

”Årsta Havsbad är en unik företeelse såväl nationellt som internationellt. Det är landets första anlagda fritidsby helt på kooperativ basis och intar idag en väl framskjuten plats i svensk bostadshistoria. Det kom att tillgodose stadsbornas behov av rekreation och fritidsliv. Årsta havsbad är samtidigt exempel på en nyorientering mot en demokratiskt inriktad sportstugerörelse som följde under 1930- och 1940-talen. Anläggandet av ”fritidsbyn” inledde därmed ett nytt moment i skärgårdens exploatering.

Trots senare tiders förändringar genom att flertalet stugor anpassats till dagens standardkrav, framstår området som väl sammanhållet och bildar fortfarande en intressant arkitektonisk enhet för fritidsboende. De strikt funktionalistiska tankegångarna som en gång präglade utformandet av Årsta havsbad går att avläsa i bebyggelsens utformning och gruppering. Ännu karaktäriseras området av ljus, luft och rymd.

Den omgivande grönskan motverkar en känsla av upprepning och monoton och Årsta framstår därmed som ett ännu levande samhälle i ”miniformat”.

Området och de närmaste omgivningarna är sommartid av stor betydelse för sydöstra regiondelens rörliga friluftsliv.”

Så beskrivs Årsta havsbad i en sammanställning av kulturhistoriska miljöer av regionalt intresse i Stockholms län. Rapporten vänder sig till planerare på regional och kommunal nivå för redovisning av områden av intresse för kulturmiljövården.

Gränsar till riksintresse för kulturmiljövården

Av intresse är också att Årsta havsbad *gränsar till riksintresse för kulturmiljövården.*

Riksintresse K 19 ”Haningebygden” omfattas sammanfattningsvis av ett stort gods av medeltida ursprung (Årsta slott) med en väl sammanhållen anläggning. Österhaninge kärnbygd med ett vackert kulturlandskap samt kyrka med grund från 1200-talet. Ett av Sveriges största järnåldersgravfält med gravar från äldre och yngre järnålder samt tydliga lämningar av en övergiven bytomt.

Kommunala planer och program

Detaljplan, 1976

Årsta havsbad omfattas av en detaljplan fastställd 1976 samt några senare detaljplaner som behandlar bryggområden och i senare tid styckade tomter.

Detaljplanen anger bl.a. att:

- Huvudbyggnad och uthus sammanlagt icke får upptaga större areal än 1/12 av tomtens yta dock högst 60 kvm. Uthus får icke upptaga större areal än 6 kvm.
- Huvudbyggnad icke uppföras till större höjd än 3,5 meter och uthus icke till större höjd än 2,5 meter.
- Byggnad får uppföras med högst en våning.
- Vind får icke inredas utöver angivet våningsantal.
- Huvudbyggnad får ej inrymma flera än en bostadslägenhet. I uthus får bostadsrum icke inredas.

Haninge kommuns kulturmiljöprogram, 1980

I kommunens kulturmiljöprogram är Årsta havsbad redovisat som utredningsområde, men *ingår som en del i ett större område av betydelse för kulturmiljövården.*

Fördjupad översiktsplan, 1991

I den fördjupade översiktsplanen från början av 1990-talet för Årsta havsbad med omnejd trycks på att *stor hänsyn ska tas till kulturmiljön och landskapsbildningen.*

Årsta havsbad. Dokumentation och inventering av en social-historiskt intressant kulturmiljö, 2001

Årsta havsbad har under 2001 dokumenterats och inventerats av studenter vid kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet. Arbetet resulterade i en rapport "Årsta havsbad. Dokumentation och inventering av en socialhistoriskt intressant kulturmiljö."

Kustplan, 2001

I den av Haninge och Nynäshamns kommuner utarbetade Kustplanen, en fördjupad översiktsplan för kusten och skärgården, är Årsta Havsbad utpekad som *en viktig helhetsmiljö för kulturmiljövården*. Kustplanen är ett beslutsunderlag och handlingsprogram för bl.a. bebyggelseutvecklingen.

I kustplanen sägs att:

”Klart är dock att sportstugorna i Årsta havsbad med sina små trädgårdar omringade av gröna staket är en utrotningshotad företeelse som de boende och myndigheterna behöver lära sig mer om för att de gamla miljöerna inte helt ska försvinna.”

I bilagan till Kustplanen redovisas *Årsta havsbad bland de viktiga helhetsmiljöerna för kulturmiljövården som till sin karaktär i största möjliga mån ska bevaras för att leva upp till de miljömål som fastställts i regeringens proposition 1997/98:145*. Årsta havsbad beskrivs som ett *”unikt område som inte har många motsvarigheter i landet*.

Historisk bakgrund

Planering och sociala strävanden

Årsta Havsbad är planerat och byggt av HSB med arkitekt Sven Wallander i spetsen.

År 1929 började HSB anläggandet av Årsta havsbad vid Horsfjärden - det första större sommarstugeområdet för den mer genomsnittlige storstadsbon. Grundläggande var att anläggningen byggde helt på kooperativ basis, utan vinstmotiv och med tillämpning av självkostnadsprincipen.

Bakom Årsta Havsbad låg en idealistisk tanke och området intar en särställning då här mycket medvetet planerades ett område lämpat till sommarnöje och friluftsliv för arbetare och ”småfolk”. Området intar en unik särställning i friluftslivets historia och hade en helt annan prägel än andra exploateringar från denna tid.

”HSB anslöt sig 1929 till ”Internationalen Verband Für Wohnungswesen”, en sammanslutning av bostadsreformatörer från skilda länder. Dess syfte var att inom ramen för Kooperationen sträva för förbättrade bostadsförhållande och förmedla erfarenheter länderna emellan i frågor som berörde det socialt betonade bostadsbyggandet. Arkitekt Wallander redogjorde i förbundets tidskrift ”Wohnen und Bauen” (Jan/Feb 1930) för Årsta Havsbads-projektet som därmed presenterades för en internationell publik. Då det saknade motsvarighet utomlands kom det att bli mycket uppmärksammat.”

Årsta havsbad var avsett som ett renodlat sommarbostadsområde. Det exploaterades och uppkom på en enda sammanhängande domän, där den areella utbredningen klart avgränsats. En uppläggning som för all framtid bevarade områdets karaktär av sommarbostadsområde var betydelsefull.

Lokalisering

HSB hade fler alternativ vad gäller lokaliseringen av anläggningen. Förutsättningarna för val av område var att det skulle ligga inom fyra mils radie från Stockholm, ha en lång sandstrand, saltvatten, vacker terräng och bilväg till Stockholm.

HSB fastnade för ett område på Årsta egendom, som på den tiden innehades av Herman Meeths. Området, som är kuperat och bevuxet med barrskog, omfattade en areal på ca 300 tunnland och inköptes våren 1929.

Tomter

Arkitekten Osvald Almqvist gjorde en plan för området som delades in i tomter som arrenderades ut. För ett effektivt markutnyttjande följdes ett system av begränsade tomter på 500-900 kvm. Det nya i denna exploatering var att marken uppläts på speciella villkor. Tomterna skulle arrenderas ut på 20 år med rätt till förnyelse och arvsrätt för efterlevande. De små tomterna var en nödvändighet då ett av huvudsyftena var att nedbringa kostnaderna och ett annat var att bereda plats åt så många som möjligt. De små tomterna skulle kompenseras av frilagd strand och gemensamma strövområden.

Osvald Almqvist, Årsta Havsbad – Plan över tomtområdena

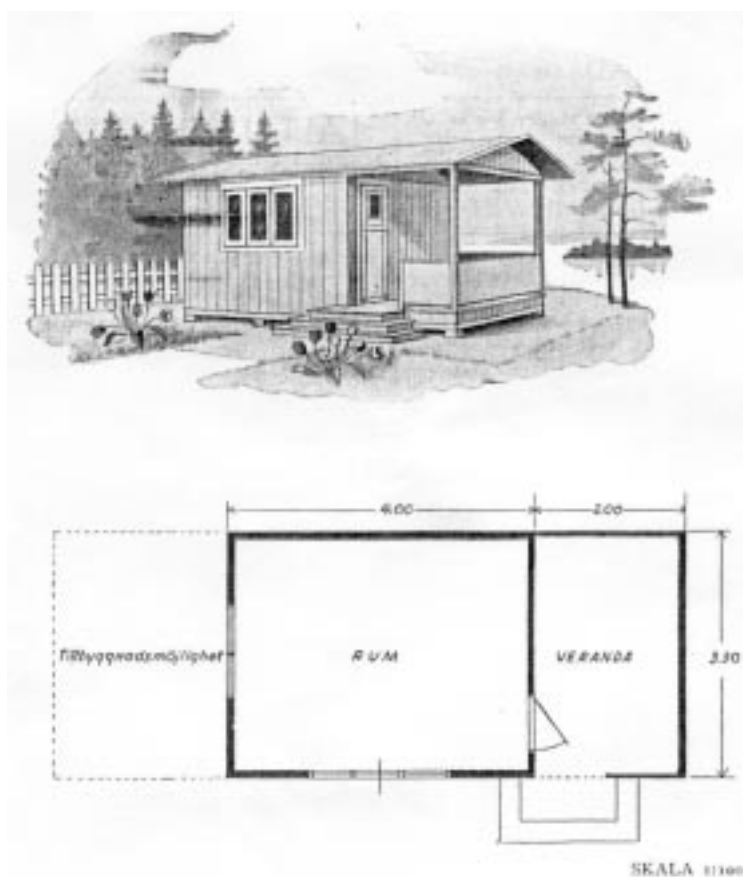
Beskrivning till den ursprungliga planen och förklaring till angivna siffror saknas.

Stugtyper

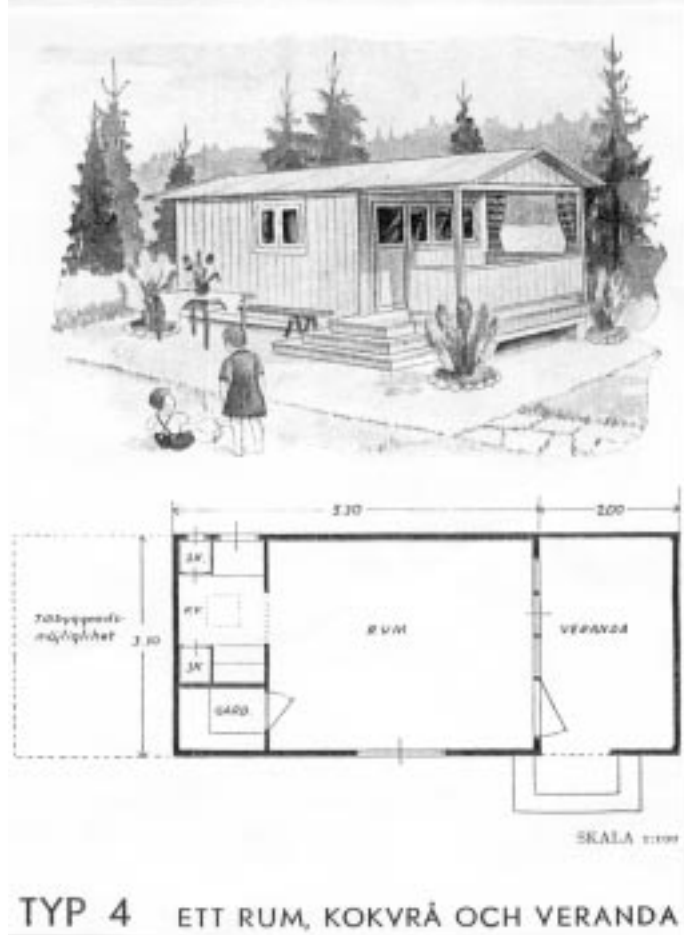
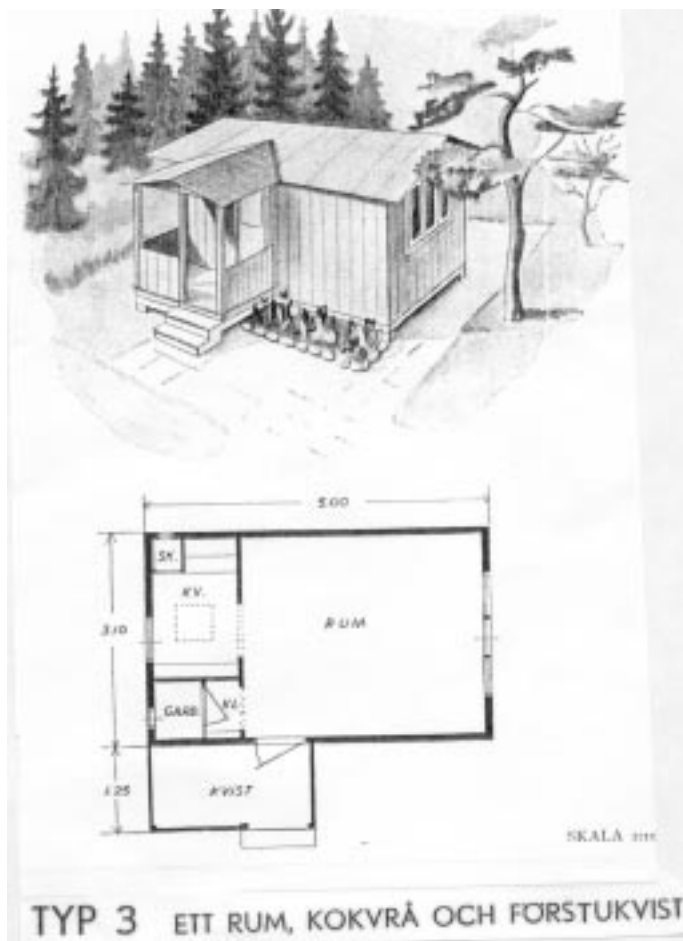
Årsta havsbad var avsett att omfatta ca 600 små stugor av sportstugeformat. Husen uppfördes i bestämda typer för att ge bebyggelsen en enhetlig prägel. Osvald Almqvist ritade för Årsta havsbad tio olika stugtyper, i storlek från ett rum utan kökmöjligheter på 12 kvm till två rum och kök på 32 kvm.

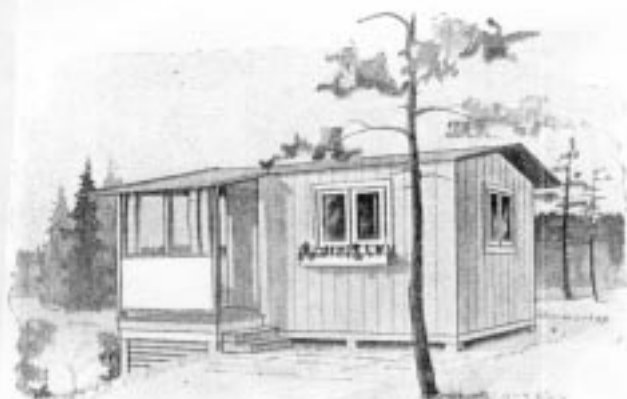
Det estetiska uttrycket hos stugorna var enkelt och funktionellt. Stugorna kunde sättas upp i två kvaliteter; "sommarbonade" eller "bättre ombonade" och förvärvas på tre olika sätt; fullt färdiga; måla stugan själv eller uppföra stugan själv av material levererat av HSB.

Tillbyggadsmöjligheten utpekades redan i planritningen.

TYP 1 ETT RUM OCH VERANDA

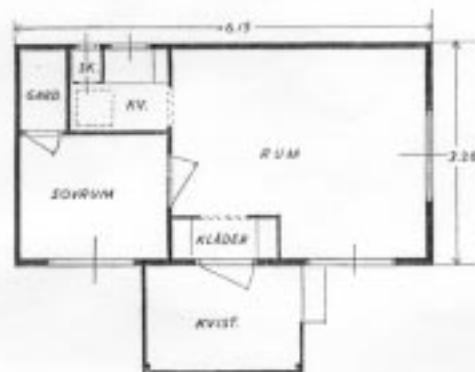
SKALA 1:100

TYP 5 ETT RUM, KÖK OCH VERANDA

SKALA 1:100

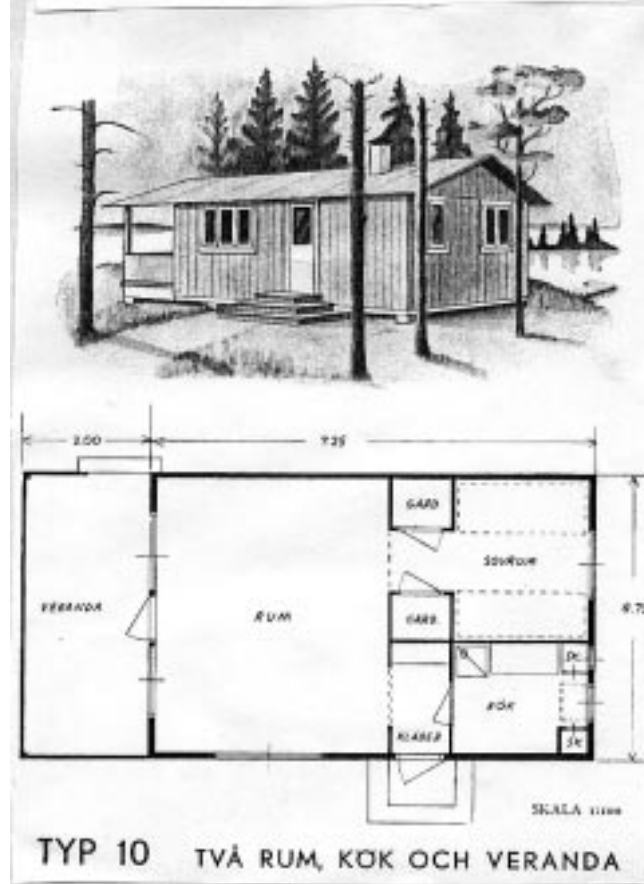
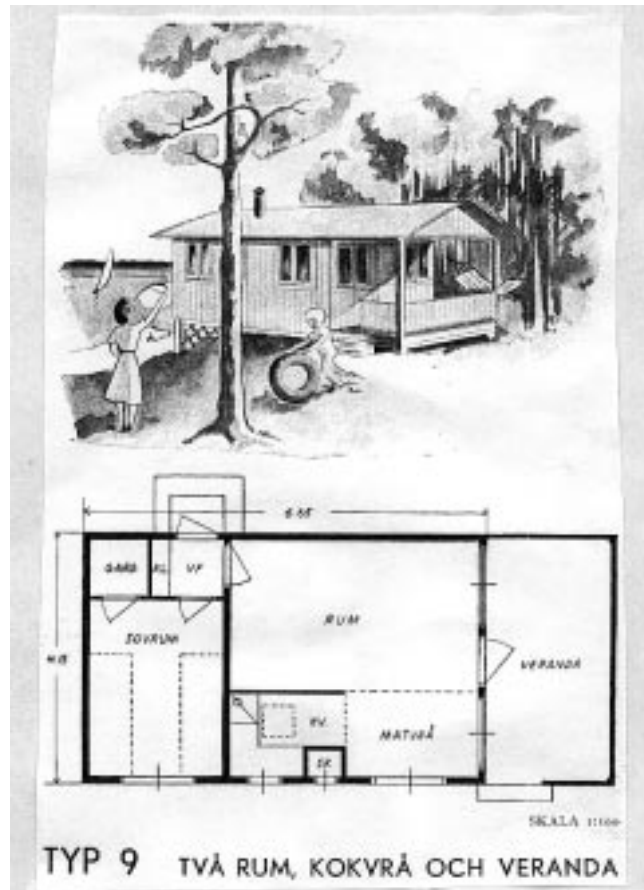
TYP 6 ETT RUM, KÖK OCH FÖRSTUKVIST

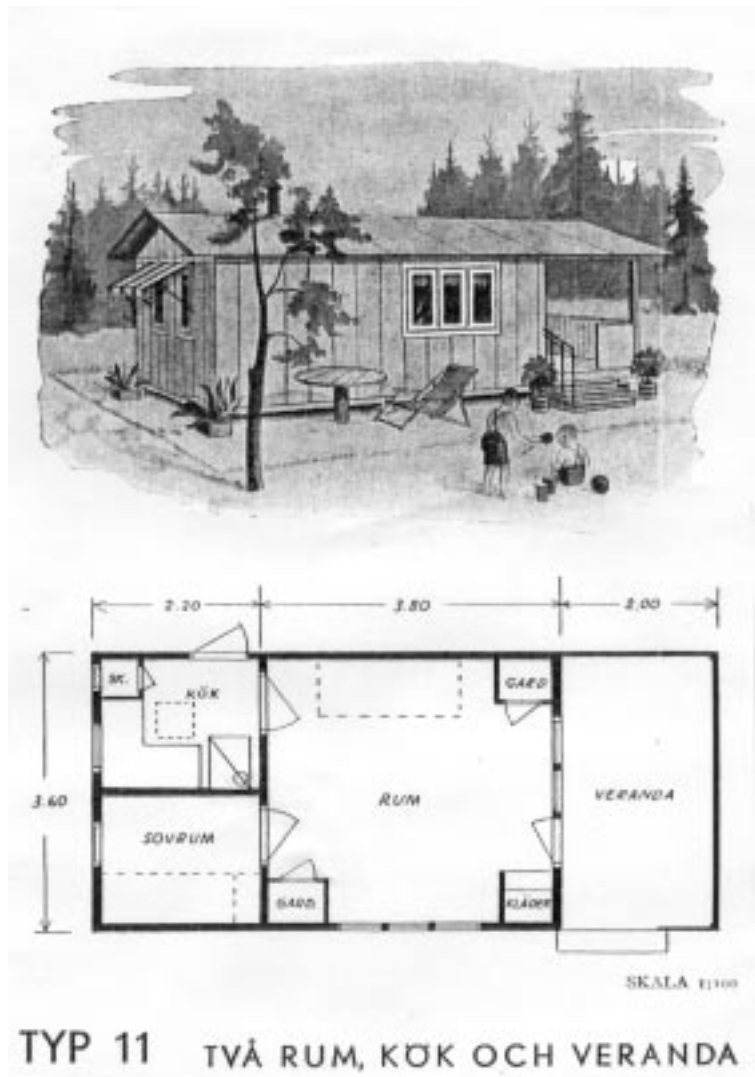

TYP 7 TVÅ RUM, KÖKVRÅ OCH FÖRSTUKVIST

TYP 8 TVÅ RUM, KÖK OCH FÖRSTUKVIST

*Tio stugtyper ritade av arkitekten Osvald Almqvist.
Ur Årsta havsbad – sommarparadiset.*

Gemensamma anläggningar

Här anlades ett samhälle med vägar, vattenposter, butiker och annat som behövdes för detta friluftsliv av samhällskaraktär. Ett brett strandbälte kom att utgöra allmänning, reserverat för bad och promenad. Den långa sandstranden är en av ytterst få i Stockholms skärgård.

Gemensamma anläggningar var en badplats och båthamn. Vidare fanns tennisbana, dansbana och en barnkoloni.

Årsta torg invid huvudvägen kom att bli centralpunkt i det lilla samhället kring olika affärsbyggnader grupperade sig.

Årsta torg – fotohörnan. Bild lånad av Richard Roosvall, Årsta havsblad.

Företag

Företag gavs möjlighet att få ett särskilt område upplåtet till personal. Dagens Nyheter och Bonniers ordnade på detta sätt semestervistelse för sin personal i Årsta Havsbad.

(DN-kvarteret omgärdas av Idrottsvägen/Torgvägen/Typografstigen.)

(Bonniers kvarter omgärdas av Barberarstigen/Torgvägen/Smedstigen.)

Campingstugor

Ett semesterstugeområde iordningställdes ovanför torget 1932 där ett antal stugor uppfördes för tillfällig uthyrning. Stugorna blev mycket efterfrågade och 1933 uppfördes ett campingområde på ängs- och hagområdet bakom DN:s semesterstugeområde, längst med Barberarstigen.

För campingen tillhandahöll HSB specialkonstruerade, hopfällbara campingstugor av masonit med tillhörande markområde på 60 kvm.

Campingstuga

Sven Wallanders väg. Till höger på bilden en campingstuga bevarat som uthus. Bild ur Årsta havsbad, dokumentation och inventering av en socialhistoriskt intressant kulturmiljö.

Hotell- och restauranganläggning

En hotell- och restauranganläggning uppfördes år 1930 med utsikt över fjärden ovanför den långa badstranden, mot vilken öppna serveringsterrasser anlades. Stommen i restauranganläggningen var HSB:s paviljong från 1930-talets Stockholmsutställning. En större park omgärdade byggnaden som därigenom avskiljdes från själva stugområdena. Inom denna park fanns även tennisbanan och dansbana förlagt.

Hotell- och restauranganläggning. Foto Elliord Mattsson

Områdets karaktär

I Årsta havsbad är det inte enbart de enskilda byggnaderna, även om det finns flera bevarade värdefulla stugor, utan även den totala miljön som har ett kulturhistoriskt värde.

Kulturmiljövärdena i området kan beskrivas genom en analys av de delar som helheten består av och som är viktiga för upplevelsen av miljön.

I Årsta havsbad är det en samverkan mellan byggnadernas utformning och placering på tomten, bebyggelsens täthet och tomternas storlek, tomternas planering med staket och vägnätets sträckning och utformning som är viktig för den totala miljön.

Tomtstorlek och bebyggelsens placering på tomten

Tomterna är mellan 500 och 900 m² stora.

Stugorna är placerade indragna från tomtgränsen, i naturen, där marken inte planats ut för att ge plats för huset. Stugorna är ofta placerade på mark med stora nivå-skillnader där plintar utgör grund för huset.

En av sportstugerörelsens idéer var att omgivande natur skulle aktas och huset väl smälta in. Bebyggelsen skulle underordna sig naturen istället för att förgräpa sig på den.

Vitsåvägen.

I den kuperade terrängen har stugan uppförts på höga plintar.

Liggande panel mellan grundplintar. Bild ur Årsta havsbad, dokumentation och inventering av en socialhistoriskt intressant kulturmiljö.

Årstastuga i naturen. Bild ur Årsta havsbad. Dokumentation och inventering av en socialhistoriskt intressant kulturmiljö.

Staket och grindar

Vid områdets planering var stugägaren inom två år skyldig att kringgärda sin tomt med ett grönt spjälstaket. De gröna spjälstaketen löper längst med tomtgränserna och grusvägarna och är utrullningsbara genom att de är sammanfästa genom virade ståltrådar.

"IDEAL"-STAKETET

har till följd av dess prydliga utseende och utomordentliga varaktighet erhållit mycket stor användning vid villor och sportstugor.

Säljes genom järnhandlare, byggnadsfirmor, brädgårdar, sportaffärer m. fl. eller direkt fr.

SÖDERBERG & HAAK AKTIEBOLAG

Tel.: Stockholm, Namnansrop - STOCKHOLM 2 - MALMÖ - Tel.: Malmö 271 69, 289 60

Staketen är ett mycket karaktäristiskt drag för Årsta Havsbud som väl håller samman miljön.

Grindarna med korslagda brädor är också ett viktigt inslag i miljön. De äldre grindarna har ofta kvar de äldre siffrorna som informerar om gatunummer. Även dessa små detaljer bidrar till helheten.

Strandvägen. Grusväg omgiven av gröna spjälstaket med grindar.

Parkvägen 65. Grind med gatunummerskylt och staket.

Staket

Vägs skyltar

Karaktäristiskt för Årsta Havsbad är även utformningen av vägs skyltar med vit text på blå bakgrund omgiven av en vit rand.

Staket med vägs skyltar. Tomtestigen/Gamla vägen.

Vägar/stigar/vägbeläggning

Utmärkande för det gamla Årsta Havsbad är de smala grusvägarna och stigarna där de gröna staketen löper längst renen och skapar en "småstadskänsla".

Utsiktsvägen.

Parkvägen.

Dassgångar/dasstomter

Gemensamma avträden för 4-5 st stugor medförde att s.k. dassgångar och dassstomter anlades mellan fastigheterna. Gångarna omgavs av de intilliggande tomternas gröna staket.

Dassgångarna skapar rymd och stigar mellan fastigheterna och utgör sålunda en del av karaktären för Årsta havsbad och bör bevaras.

Dassgång mellan stranden – Strandvägen.

Ett bevarat dass vid Utsiktsvägen.

Stugorna

Utformningen var i praktiskt och socialt hänseende radikal för sin tid. Stugorna uppträdde inte individuellt utan enheter med fler liknande hus samlade sig till en större bebyggelseenhet och gemensamhetsanläggningar byggdes.

Tio enhetliga, standardiserade stugtyper av olika storlek och planlösning utarbetades för området. Stugorna bar en funktionalistisk prägel. De karaktäriserades av en geometrisk enkelhet med rena släta ytor utan dekor.

Majoriteten av de tio olika stugtyperna bestod av ett rum och kök. Större stugor på två rum och kök representerade den största stugtypen. Den minsta bestod av ett rum och veranda. Alla stugtyperna var försedda med förstukvist eller veranda med tak.

Storleken på de flesta stugorna varierade mellan 15 – 25 kvm. Som alternativ fanns också möjligheten att företa vissa förändringar av de ursprungliga stugtyperna eller rita sitt hus själv. Ritningarna skulle vad gäller form och färg godkännas av HSB. Denna bestämmelse gällde även när en om- eller tillbyggnad planerades.

Sportstugemuséet Årstastugan. Årsta havsbadsvägen vid Årsta torg

Årstastuga i skogen. Bild lånad av Richard Roosvall, Årsta havsbad.

Fasadmaterial och färgsättning

Stugorna uppfördes alla med stående locklistpanel. Verandor och förstukvistar utfördes också av stående locklistpanel eller med ett räcke med slät skiva och brädor i kryss.

Utvändigt målades husen med färger i gula, röda och gröna nyanser. ”Knutarna” målades i samma färg som det övriga huset.

Årstastuga, Typ 9, Idrottsvägen 33.

*Locklistpanelad stuga. Öppen veranda med räcke av slät skiva och brädor i kryss.
Grund på plintar med krysspäljéer.*

Grund

Stugorna byggdes på hörnstenar eller betongplintar som grund, vilka senare oftast förbands genom en stenmur. I andra fall maskerades öppningarna med panel eller spaljéer.

*Årstastuga. Utsiktsvägen 33.
Grund med stenmur mellan plintarna.*

Stuga med grund både med liggande panel på förvandring och krysspaljé.

*Årstastuga, Typ 1.
Liten stuga med grund med krysspaljé.*

Elektiska gatan.

Utbyggd stuga med både liggande panel och krysspäljé mellan grundplintar. Bild ur Årsta havsbad, dokumentation och inventering av en socialhistoriskt intressant kulturmiljö.

Fönster- och dörrsnickerier

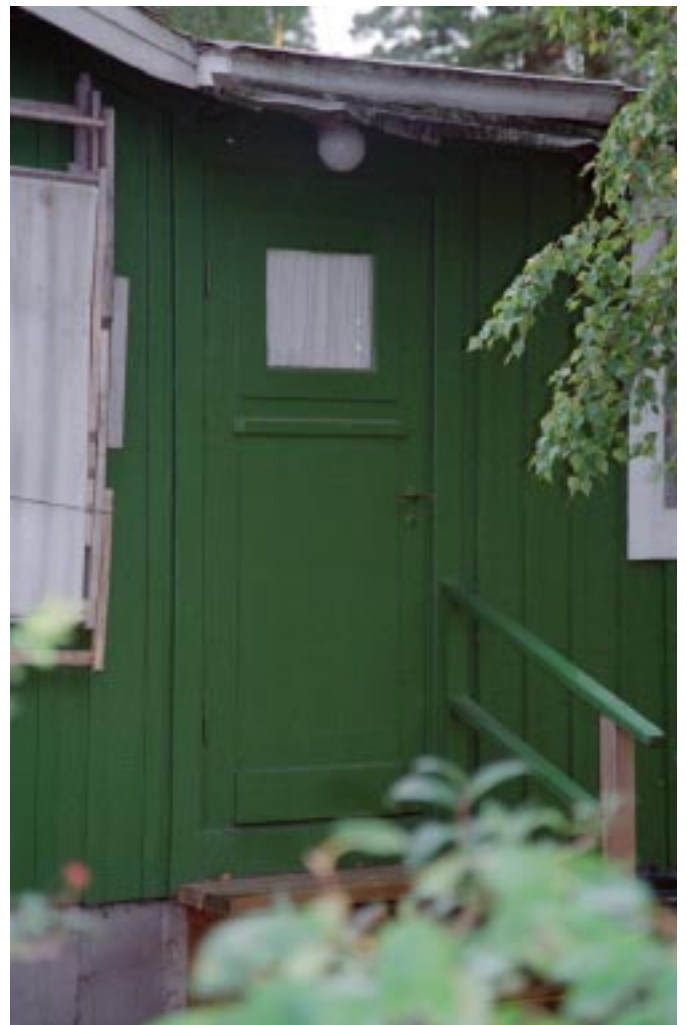
HSB Stockholm producerade inredningssnickerier vid egen fabrik i Sparreholm som levererade stugornas fönster och dörrar.

Fönsterna har bågar med glasytor utan spröjsar och är ofta indelade med poster i två eller tre lika stora bågar. Fönsterna har blåst glas. Fönsteromfattningarna är släta, enkla foder utan dekor.

Entrédörrarna är försedda med en glsruta i övre delen.

Fönster med hörnjärn och enkla, släta foder.

Två olika typer av utformning av Årstastugornas entrédörrar med glastruta i övre delen.

Idrottsvägen. Stuga med inbyggd veranda. Krysspäljéer mellan grundplintar. Bevarad entrédörr.

Takmaterial

Taken täcktes med svart takpapp.

Takvinklar

Utmärkande för alla stugtyperna är de mycket flacka taken.

*Årstastuga, Typ 9, Idrottsvägen 33.
Alla Årstastugorna hade mycket flacka takvinklar.*

Skorsten

Husen hade runda svarta plåtskorstenar, förskjutna frånnocken, som ledde från kökens järnspisar.

Exempel finns även på skorstenar i tegel. Tillval av öppna spisar eller kakelugnar kunde göras på egen bekostnad.

Årstastuga med murad skorsten.

Interiör

HSB Stockholm producerade redan på 20-talet inredningssnickerier vid en egen fabrik i Sparreholm, som levererade stugornas fönster, dörrar och garderobssnickerier.

Interiört var väggarna utförda i laserad pärlspont och innertaken i vitmålad pärlspont. Plankgolven var fernissade. Innerdörrarna var spegelförsedda och laserade. De enkla fönsterna hade invändigt laserade ramar och karmar. Alla stugtyperna utom enrumsstugan hade fasta garderober.

Köksutrustningen bestod som regel av en svart Husqvarna vedspis på benställning, ett matskåp och ett arbetsbord med hylla inunder.

Under köksgolvet ordnades en källargrop, tillgänglig från en lucka i golvet. Luckan dolde en trälåda, ½ meter i kub, omklädd med galvad plåt. Temperaturen var lägre än i huset och där förvarades matvaror.

Kök. Museistugan, Årsta havsbud. Bild lånad av Richard Roosvall

Rum. Museistugan, Årsta havsbud. Bild lånad av Richard Roosvall.

Kulturhistorisk värdering

Årsta havsbad kom att bli den första kooperativa sommarstaden av sitt slag i landet och kan ses som en föregångare till vår tids fritidsbyar. Bakom Årsta havsbad låg en idealistisk tanke att grunda ett sommarstugeområde för den mer genomsnittliga storstadsbon, utan vinstmotiv. Här skapades mycket medvetet ett område för friluftsliv, som hade en helt annan prägel än andra exploateringar från samma period.

Området intar därför en särställning i friluftslivets historia. Miljön som helhet har därför ett stort kulturhistoriskt värde där stor hänsyn skall tas till de samlade kulturmiljövärdena.

Ännu idag ger HSB:s forna mönsteranläggning till större delen ett enhetligt och välbevarat intryck och har i huvudsak fortfarande karaktär av ett rent fritidshus-område. Årsta Havsbad är ännu unikt, trots att mycket har hänt i området i form av om- och till- och nybyggnader (se bilaga 1).

Området karaktäriseras av fritidshusbebyggelse med små hus på tomter omgärdade av gröna staket där grusvägar och stigar omsluter tomtkvarteren. För att miljön i Årsta havsbad skall kunna bevaras måste denna struktur bibehållas.

Då Årsta havsbad utgör ett unikt område utan motsvarigheter någon annanstans bör särskilda hänsyn tas till områdets ursprungliga karaktär vid om- och tillbyggnader.

Årsta havsbad har också ett stort värde för det rörliga friluftslivet i länet då det även är en badort och den långa sandstranden är en av ytterst få i Stockholms skärgård.

Årsta havsbad gränsar till ett år 1986 utpekad riksintresse för kulturmiljövården. Vid en revidering av avgränsningarna till riksintresseområdena bör Årsta havsbad inkluderas i riksintresseområdet p.g.a. den unika miljö Årsta havsbad utgör.

Rekommendationer/förslag till skydd för miljön och bebyggelsen i Årsta havsbad

Området är en sådan värdefull miljö som avses i 3:12 PBL;

3 kap. 12 § ”Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.”

3 kap. 13 § ”Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras.”

En revidering av 1976 års detaljplan bör syfta till att bevara hela områdets särart.

För att miljön skall bevaras är det viktigt att planen ställer krav på utformningen av om-, till- och nybyggnad så att Årsta havsbads kulturhistoriskt värdefulla helhetsmiljö består och förstärks. Av vikt är att planens bestämmelser följs. Flera förslag nedan är enligt nu gällande planbestämmelser. Dessa bestämmelserna bör anses tillräckliga under förutsättning att undantag inte görs i bygglov-hantering/tillståndsprövningen.

Stugor i originalskick kan omfattas av striktare reglering, men ett urval av bättre bevarade stugor eller områden får inte innebära att övriga stugor/områden i Årsta havsbad utelämnas från kulturmiljövårdande insatser då hela Årsta havsbad utgör en speciell miljö som är viktig att bevara.

Eventuellt kan införas rivningsförbud i detaljplan för de stugor som i ”Årsta Havsbad, dokumentation och inventering av en socialhistoriskt intressant kulturmiljö” klassats som ”originalstugor” eller ”mindre förändrade stugor”. Ca 70 stugor är, enligt inventeringen, i stort sett oförändrade och ungefär hälften av alla stugorna i Årsta havsbad i originalskick eller mindre förändrade (se bilaga 2).

Att peka ut särskilda områden som ”miljöer med karaktär av det ursprungliga Årsta havsbad”, enligt ”Årsta Havsbad, dokumentation och inventering av en socialhistoriskt intressant kulturmiljö” (se bilaga 3), skulle utesluta övriga Årsta havsbad från bevarandeinsatser. Utgångspunkten bör vara att Årsta havsbad som helhetsmiljö skall bevaras.

Vid ny-, om- och tillbyggnad måste hänsyn tas till kulturmiljön och anpassning ske till den för området traditionella bebyggelsen. Anpassning gäller placering av bebyggelse, skala, form, färgsättning och miljöskapande detaljer.

I en värdefull kulturmiljö kan kommunen också utvidga lovplikten för underhållsåtgärder som avser byggnaders yttre genom reglering i detaljplan. Motiv med en utökad lovplikt är bl.a. att undvika fel material, färg samt att återfå tidigare färgsättning när ommålning blir aktuell.

Utformningsbestämmelser/skyddsbestämmelser bör tas in i detaljplan:

- q bör infogas i detaljplan för hela området. Se bilaga 4.
- Utöver bebyggelsen bör strandpromenaden, stranden med den intilliggande parken och den i stugområdet insprängda parken för rekreation och idrott samt dassgångarna säkerställas i plan.
- De ursprungliga gröna spjälstaken ska bibehållas utmed tomtgränserna. Nya staket utformas och avfärgas som de ursprungliga staketen.
- Grusvägarna med vägsträckning och beläggning ska bevaras.
- Dassgångarna och dasstomterna i området ska bevaras som allmän mark och underhållas/röjas så att de är framkomliga. Dassgångar bör markeras i detaljplan att de ej får bebyggas, s.k. prickmark.
- Vägskyltar ges en enhetlig utformning.
- Huvudbyggnad och uthus sammanlagt får inte uppta större areal än 1/12 av tomtens yta dock högst 60 kvm.
- Byggnad får uppföras med högst en våning. Vind eller loft får inte inredas utöver angivet våningsantal.
- De mycket flacka sadeltaken bibehålls. Takvinkeln skall ej överstiga de ursprungliga stugornas takvinkel.
- Tillåten byggnadshöjd skall ej överstiga de ursprungliga stugornas byggnadshöjd.
- Byggnaderna skall ges en rektangulär planform.
- Fasader skall utföras av stående locklistpanel som målas med faluröd slamfärg eller med linoljefärg i gula eller gröna nyanser. För området lämpliga kulörer bör beläggas i ett gestaltungsprogram.
- Nya fönster skall anpassas i storlek och typ. Ej spröjsade fönster. Enkla, släta foder.
- Takmaterialet bör vara takpapp eller rött, tvåkupigt lertegel.
- Vindskivor utföres raka utan dekor.
- Takkupor får ej byggas.
- Altandäck får ej byggas.
- Förstukvistar och verandor skall ges en enkel utformning.

Information

Idag får alla nyinflyttade till Årsta havsbad en skrift ”Välkommen till Årsta havsbad” innehållande historisk och aktuell information.

Informationen till boende och nyinflyttade bör kompletteras med information om Årsta havsbads historia med betoning på bebyggelsens karaktär och miljöskapande detaljer.

Ett detaljerat och illustrerat gestaltningsprogram, med råd inför om-, till- och nybyggnad bör utformas som vägledning vid förändringar.

Gestaltningsprogrammet bör biläggas detaljplanen och kopplas till denna. Bilagan kan distribueras till alla hushåll i området. I programmet tas även med sådana utformnings- och skötselfrågor som inte kan påverkas utan att fastighetsägaren av eget intresse engagerar sig.

En vandringsutställning kan ordnas för de boende och kommunens invånare samt för att sprida information om Årsta havsbads historia utanför kommunen.

Källor

Ann Katrin Phil Atmer, *Livet som leveres där måste smaka vildmark*, Borås, 1998.

Dalarö och Årsta havsbad – kulturmiljövård i fritidsbebyggelse. Anna Hjertstedt och Pia Ström. Uppsats Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms Universitet, 1998.

En kooperativ sommarstad. En studie över HSB:s sommarbostadsområde i Årsta Havsbad, HSB, 1986.

H.S.B:s bad- och sommarkoloni ute vid den fagra Hårsfjärden, *Vår Bostad* 1929, nr. 9.

Kulturmiljöprogram för Haninge kommun, Fastlandet, Kulturhistoriska miljöer, Stockholm 1980.

Kustplan, Utställning sommaren 2001 samt Bilaga till Kustplan.

Paradiset vid Hårsfjärden, Dan Byström, *Hem i Sverige*, nr. 1, 1935

Paulsson Gregor, *Svensk stad, Från bruksby till trädgårdsstad*, Del. 2, Lund, 1981

Sportstugan från grunden till taket, 1934

Stockholmsregionens kulturhistoriska miljöer, 1991.

Välkommen till Årsta Havsbad, En presentation för medlemmar i Årsta Havsbads samfällighetsförening, Stockholm, 1997.

Årsta havsbad – Ett friditshusens folkhem. Petter Nissen och Johanna Skur. Projektarbete Samhällsplanerarlinjen vid Stockholms Universitet, 1997.

Årsta havsbad. Dokumentation och inventering av en socialhistoriskt intressant kulturmiljö. Tony Andersson, Sascha Kardaetz, Johanna Skur, Karolina Stålberg. Uppsats vid Kulturgeografiska institutionen, Stockholms Universitet, 2001.

Årsta Havsbad – sommarparadiset, HSB.

Förändrade och nya miljöer i Årsta Havsbud

- Miljöer med stor andel nya och tillbyggda stugor
- Bostäder från 1950-talet
- Miljöer med nyare hus och större tomter
- Miljöer med stugor av varierande karaktär

